

EYÜPTE SÜKÛNA EREN RUH -OSMAN KEMÂLÎNİN SERENCÂMI-

Doç. Dr. Bilal KEMİKLİ

Sivas'ta doğdu. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden 1990 yılında mezun oldu. 1998 yılında "Doktor" unvanını aldı. 2002 yılında Doçent oldu. 1996-1998 tarihleri arasında TRT Türkiye'nin Sesi Radyosu'nda "Çocuklar İçin" adlı bir dizi eğitim ve kültür programı hazırladı. Halen UÜ İlahiyat Fakültesi'nde akademik çalışmalarını sürdüren Kemikli'nin, Sun'ullâh-i Gaybî: Hayâtı-Eserleri-Şiirleri (Akçağ Yay., Ankara, 2000), Sun'ullâh-ı Gaybî Dîvânı: İnceleme Metin (M. E. B. Yay., İstanbul, 2000), Oğlanlar Şeyhi İbrahim-Müfid ü Muhtasar (Kitabevi Yay., İstanbul, 2003), Şâir Şeyhülislâm Arif Hikmet Beyefendi: Hayâtı-Eserleri-Şiirleri (M. E. B. Yay., Ankara, 2003) ve Dost ilinden Gelen Ses: Tasavvuf Edebiyatı Araştırmaları (Kitabevi Yay., İstanbul, 2004) isimli kitapları ile Türk Tasavvuf Edebiyatı ve Türk-İslâm Medeniyeti alanında yayınlanmış çeşitli makaleleri ve tebliğleri bulunmaktadır.

*Kesfolub zulmette nur a mâ iken oldum basîr
Neş 'et-i eşyâ göründü neş 'e-yi vahdet bana
Osman Kemâlî*

EYÜP: TÜRKLERİN ÖLÜM ŞEHİRİ

Yahya Kemal, Eyüp'ü "Türklerin ölüm şehri" olarak nitelendirir. Çünkü burada başta Ebâ Eyyub el- Ensârî olmak üzere, Fetih sevdalılarının makamı vardır. İstanbul sevdası uğruna buralara gelip şehitlik makamına yükselen bu bahtiyarlardan başka, Eyüp, mezarlığı, türbeleri ve hazirelerinde Türk irfanına, ilim ve sanatına, sosyal ve iktisadi hayatına yön veren daha nice büyük ruha ev sahipliği yapmaktadır. Bu bakımdan Eyüp, "ölüm şehridir"; ölüm, servi ve çini şehridir¹.

Ölüm, bizim için, ayrılığı ifade eden soğuk bir kelimedir. Ama sufünün gözünden bakınca, bir kavuşma ve bir yeniden doğuştur. Bu kavuşma, tabii ve irfanî şekilde cereyan eder. Tabii ölüm, ruhun ten kafesinden kurtulup vatanı aslıye uçmasıdır. Bu yüzden Yunus'un dilinde cennet, "uçmak"tır. İrfânî ölüm ise, ten kafesindeki ruhu uyandırmaktır². Ruh uyanacak ki, kendi serencamını okusun, geldiği yeri hatırlasın ve oraya dönüşün hayalini kursun. Bu uyanma, aydınlanma ve kalp sükûnuna kavuşmuş bir kâmilin huzurunda cereyan eden bir ahlak eğitimi, bir varlık bilincine ulaşma süreci ve nihayet tecrübî bir bilgiye ulaşmaktır. Bu bakımdan Eyüp, hem vatan-ı aslıye uçanların makamı, hem de sönük çırağların uyandırıldığı önemli bir mistik uyanış mahallidir. Yahya Kemal de bu uyanıştan bahsediyor.

Bu tebliğde aslen İstanbullu olmayan, taşradan gelip burada aydınlığa

kavuşan ve nihayet yine bu huzur adasında ebedî makâmına uçan bir kâmil insânın serüveni anlatılacaktır. Eyüp'te sükûna eren bu ruh, tasavvuf şiirinin çağımızda en önemli temsilcilerinden biri olan Osman Kemâlî'dir. Aslen Erzurumlu olan Osman Kemâlî, şiirlerinde, ailesi, içine doğduğu köy ortamından başlayarak sosyal ve kültürel muhitine ilişkin bilgiler vermektedir. Bu bakımdan onun otobiyografisine ilişkin asgari bilgileri, okuyucusuyla paylaştığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte hakkında ilk derli toplu çalışmayı, Baha Doğramacı Beyefendi, bu şiirleri de göz önünde bulundurarak, bizzat Kemâlî Efendinin kendinden ve kardeşi Halit Efendiden müteaddit defalar dinlediğini söylediği hatıralardan yola çıkarak yapmıştır³. Doğramacı'nın bu eseri, daha sonraki araştırmalara kaynaklık etmiştir⁴. Biz de burada Onun Aşk Sızıntıları isimli seçme şiirlerinden oluşan kitaptan yola çıkarak, kısaca hayatını ve şiirlerinde ele aldığı bir temel konuyu dikkatlere arz edeceğiz. Burada iki amacımız var: İlk genç araştırmacılarımızın dikkatlerini Osman Kemâlî'ye çekmek, ikincisi, günümüzde de tasavvuf düşüncesinin özelliklerinin, o anlaşılması güç temel nazariyelerinin bir çağdaşımız tarafından anlaşılır bir biçimde sunulabildiğini göstermek.

ERZURUM'DAN EYÜPSULTAN'A BİR SEYYAH

Osman Kemâlî, 1862 yılında Erzurum'un Pasinler ilçesine bağlı Gülköy'de 1862 yılında dünyaya gelmiştir. Daha küçük bir bebekken, hayatının yönünü değiştirecek bir olayla karşılaşmıştır; çiçek hastalığı geçirmiş ve ken-

Yahya Kemal Beyatlı

¹ Bkz. Yahya Kemal, "Bir Rüyada Gördüğümüz Eyüp", *Aziz İstanbul, İstanbul, 1988, 133-138.*

Sufi şairlerin ölüm düşünceleri hakkında kısa bir okuma için bkz.: Bilal Kemikli, "Tasavvufi Kozmogoni,

² *Devir ve İrfani Ölüm", Dergah Edebiyat Sanat Kültür Dergisi, XVI (184), Haziran 2005, 18-20.*

³ *Baha Doğramacı, Kemâlî Efendi'ye dair iki önemli eseri Türk irfanına kazandırmıştır. Bunlar: Kemâlî*

Divanı 'ndan: Aşkm Sızıntıları, (Haz. B. Doğramacı), İstanbul, 1977; Osman Kemâlî Ozan, İrfan Sızıntıları, (Haz. B. Doğramacı), İstanbul, 1987.

⁴ *Örnek olarak Bkz.: Hasan Ali Kasır, Erzurum Şairleri, İstanbul, 1999, 154-163.*

Eyüp Sultan'da
Baba Haydarda
Şeyhülislam
Tekkesi Şeyh
Dairesi; 1966,
S.Ünver, İstanbul'dan bir
Demet. IBB.
yay. no. 33

di ifadesiyle daha etrafındaki renge renk güzellikleri fark edemeden "karanlığa düşmüştür".

Erzurum âşık diyarıdır. O soğuk iklimin çocukları, içinde buldukları coğrafyanın bahsettiği dondurucu soğuğa mukabele sadedinde olsa gerek, aşk derdine düşmüşlerdir. Kadı Darîr'den başlamak üzere, Nefî, Erzurumlu İbrahim Hakkı ve Avırlı Efe'ye doğru gelen çizgide belirgin olan temel husus budur: Aşk! Kemâlî, biraz da hemşerisi Darîrî'ye benzer.

Henüz küçük yaşta, "görmeden bir yâre gönül bağlar", bu âhû gözlünün yaktığı aşk ateşiyle yanmaya başlar. Biryandan hem bu ateşten fazlaca bizar olmamak için çaba sarf ederken, öte taraftan da ilim tahsil etmiştir. Kur'anı hıfzetmiş, kıraat ilmiyle ve temel dinî ilimlerle meşgul olmuştur. Diyor ki, "rahata ermek için ilim öğren dediler, oysa öğrendikçe mihnetim de arttı." İnsan aydınlandıkça, karanlığın farkına daha çok varıyor. Kemâlî'nin Erzurum'da üzerinde etkisi olan üç önemli kişi var. Bunlardan ilki, hafızlık ve kıraat hocası Yeşil İmam diye anılan Şeyhü'l- Kurrâ Seyyid Mustafa Efendi dir. İkincisi ise, kendisine hem Arapça ve

Farsça öğreten hem de dini ilimleri veren Şeyh Ahmed-i Taşkesân'dır. Üçüncü şahsiyet ise, sohbetlerinde bulunarak kendisinden ilk tasavvuf neşeyi tattığı Kolağası Ali Rıza Efendidir. Bu üç şahsiyetin oluşturduğu ilim ve irfan muhitinden beslenerek belirli bir seviyeye ulaşmıştır. Aşk derdi de onun gönül gözünü açmıştır. Bu yüzden asıl öğretmenin aşk olduğuna işaret ediyor.

*Çocukluğumda bir pîr-i muhterem
Bana ders verirdi sanırdım dedem
Meğer o aşk imiş görsem de bilmem
Ayrılmazdım onun nakîri idim*

Nakîr, pek küçük, ehemmiyetsiz şey; hurma çekirdeğinin arkasındaki beyaz çukur gibi anlamlara geliyor. Burada Kemâlî, yaşlı bir öğretmen olarak nitelendirdiği aşkın peşinden ayrılmadığını söylüyor. Aşk onun gönül gözünü, can gözünü açmıştır... Bu gözü açılan insan yerinde durabilir mi? Hayır duramamış, yeni bir keşif, yeni bir bakış için, her dem hayretini artırmak niyetiyle seyahate çıkmıştır. Gezdiği yerleri şiirlerinden yola çıkarak tespit etmek mümkündür: Diyarbakır, Musul, Bağdat, Nefef, Kerbelâ, Haleb, Konya, İstanbul ve Selanik. Şiirlerinden bir kısmını bu yolculukta söylemiştir. Onun mersiyeleri, Nefef ve Kerbelâ toprağında söylenmiştir.

*Cihânın sâhibinden bir içim su
kiskanılmış âh!*

*Fırat ağlar, Murat ağlar, zemîn ü
âsümân ağlar.*

..

*Belâ-yı Ehl-i Beyti yazmağa imkân mı
var, asla!*

*Söz ağlar, söyleyen ağlar, kalem ağlar,
yazan ağlar.*

Uğradığı önemli duraklardan biri Kible-i âşıkân olan Konya'dır. Burada Mevlana Dergâhı'nda Abdülvahit Çelebi'nin misafiri olarak kalmıştır. Kendisine Mesnevî-hânlık tevcih edilmiş ve Sikke-i Mevlânâ giydirilmiştir. Nihayet on bir yıl süren bu seyahatlerin son durağı olan İstanbul'a 1901'de gelmiştir. İstanbul'da ilk durak yeri Râmi; burada bostan bekçiliği yapmış. Sonra onu Beyazıt Camii avlusunda arzuhalci olarak görüyoruz. Bilahere Fatih Camii'nde Mesnevi okutuyor. Bir yandan da Manastırlı İsmail Hakkı Efendi'nin derslerini takip ediyor.

Kabına sığmayan bir ruh haliyle karşı karşıyayız... Coşkun akan bir nehir. Akacak, ta ki denize kavuşup sükûna erene dek. Nitekim bir ara Selanik'e gittiğini, orada halkı sohbetlerle bilgilendirirken, Başta Talat Paşa olmak üzere ileri gelen bazı İttihatçılarla tanıştığını görüyoruz. Oradan, Baha Doğramacı'nın naklettiğine göre, tekrar İstanbul'a döndüğünde, Âmâlar Medresesi şeyhliğine tayin edilecektir⁵. Baha beyin Âmâlar Medresesi olarak nitelendirdiği kurum, Osman Kemâlî'den intikal eden hatıra niteliğindeki notlardan yine kendi kitabında alıntılıdığı bölümden öğreniyoruz ki, bir imârettir⁶. Nitekim ne Osman Nuri Ergin'in Türk Ma'arif Tarihi, ne Mahmud Cevad'ın Ma'ârif-i Umûmiye Nezâreti Tarihçe-i Teşkilaât ve İcrââtı (Matba-i Amire, 1338) ve ne de son dönemlerde Osmanlı medreselerini konu edinen bazı çalışmalarda Amalar Medresesi diye bir eğitim kurumu bulunmaktadır. Keza İstanbul Ansiklopedisinde de bu isimde bir madde bulunmamaktadır. Yalnız Ergin'in kitabında 1889'da Ticaret Mektebi binasında kurulan bir Dilsizler ve

Körler mektebinden bahis vardır⁷. Ancak bu mektep de söz konusu isimle anılan medresenin devamı değildir. Dolayısıyla bu bilgilerle bir Amalar Medresesinden bahsedecek durumda değiliz. Burada şeyh tabirinden yola çıkarak bu müessesenin, belki Miskinler Tekkesi örneğinde olduğu gibi, tasavvufi yönü olan bir eğitim kurumu olabileceği de ihtimal dahilindedir. Her ne ise, biz Osman Kemâlî Efendi'nin kendi ifadesine dayanarak onun Amâlar İmâret'inde görev aldığını söyleyebiliriz.

Bir ara Üsküdar'da özel olarak Mecelle okutmuştur. Bu faaliyetlerle meşgulken hakkında bilgimiz bulunmayan Fazlullah-ı Rahîmî ile bir vesileyle Eyüp'e gelecek ve burada Şeyh Murad Tekkesinde Seyyid Abdulkâdir-i Belhî'yi görerek onun huzurunda sahil-i selamete kavuşacak ve sükûna erecektir⁸. Farsça tasavvufi eserler kaleme almış büyük bir rehber olan Abdulkâdir-i Belhî, senelerce oradan oraya savrulan can gözü açık bu hafızın, hakîkî aşka ermesine ve böylece mânâ âleminde menzil ve mertebeleri aşarak kemâle ulaşmasına ve tecellîlere mazhar olarak irfânı bilgiyle aydınlanması vesile olacaktır.

Eyüp civarında buldum selâmet

Orada parladı nûr-ı hidâyet

İmâm-ı zemâna ettim inâbet

O ulu dergâhın hasîri idim

Orada verildi cümle mevâhib

Orada kesildi her bir metâlib

Orada tamam oldu menzil merâtib

Yâkûb-ı zamanın beşîri idim

Bu bakımdan Eyüp, Erzurumlu Osman'ı Kemâlî'ye dönüştürüp, Eyüplü erenler zümresine katan bir kimyaya sahiptir. Yahya Kemâl'e dönersek,

⁵ Aşk Sızıntıları, 17.

⁶ Aşk Sızıntıları, 18.

⁷ Bkz: O. Nuri Ergin, Türk Maarif Tarihi, ffl-IV, İstanbul, 1977, 1165-1175.

⁸ Baha bey, Kemâlî'nin Belhî ile karşılaşması ve ona bağlanması hususunda yine şairimize dayanarak bir rüya aktarır. BkzAşk Sızıntıları, 20.

Nişanca, Şeyh Murat
Tekkesi Haziresi, 1977.
K.Zaim. Eyüp Beld.
Arşivinden

"Türklerin ölüm şehri" olan Eyüp, insanı kendi farkındalığına ulaştırıyor. İrfânî ölüm, işte budur. Bu ölüm, bir oluş kimyasıdır; beni yeniden bana kavuşturur.

Osman Kemâlî, Abdulkadir-i Belhî'ye on sekiz yıl hizmet ettiğini, bu süre içerisinde onunla çok iyi bir iletişim kurduğunu, bu yakınlığın nerede ise sırdaşlık seviyesinde olduğunu söylemektedir.

*On sekiz yıl ettim ol pîre hizmet
Ah hizmetten büyük var mıdır devlet
Her bir ahvâlîme habîrdi hazret
Ben de her hâlinin habîri idim*

Daha sonra Eyüp'te Nişancı Mahallesi'ne yerleşerek, burada bir yandan ilmi faaliyetlerini sürdürürken öte taraftan da irfânî sohbetleriyle ruhları uyandırmıştır. Bu bakımdan son dönem bazı hatıra eserlerinde onun bu sohbetlerinin izini sürmek mümkündür. Mesela bu hatıra türü eserlerden biri olan Emine Çaykara'nın Abud Yalısı'nın Gölgesinde Melek Annem ve Ben

(İstanbul, 2001)'de onun Boğaziçi yalılarını irfanî sohbetleriyle aydınlatıldığını okuyoruz. Nitekim Kemâlî'de 1907'de kurulan Selâmet-i Umûmiye Kulübü'nün kurucularından Dr. Rıza Abdun medhi sadedinde bir de şiir yazacaktır⁹. Bu ilişkileri, onun tesirini ve sosyal muhitini ortaya koymak bakımından önemlidir. Dikkat edilirse İttihat ve Terakki ve Selâmet-i Umûmiye Kulübü çevresiyle bir tanışıklığı var. Bunun Cumhuriyet dönemindeki yansımalarını da incelemek gerekir. Kuşkusuz o, siyasetle içli dışlı değil; ama şiirlerinde ortaya çıktığı şekliyle, ki Çanak-kale ve Kore için şiirler yazmıştır, millî duyarlılığı ve tarih bilinci üst seviyededir.

Nihayet 5 Ocak 1954'de ten kafesinden kurtulmuş ve "Envâr-ı bekâbil-lâh"da sır olmuştur¹⁰. Ne var ki, Eyüp'te sükûna eren, uzunca bir dönem burada yaşayan ve burada salası verilip namazı kılınan Osman Kemâlî'nin ebedî dinlenme mahalli Edirne Kapı Mezarlığındadır.

⁹ Ekz: *Aşk Sızıntıları*, 57-59.

¹⁰ *Aşk Sızıntıları*, 26.

KASR-I DİL TAHTINDA

Osman Kemâlî, daha çok sohbetleri, Mesnevî ve Mecelle dersleriyle faaliyet yapmış bir münevverdir. Bununla birlikte, İrfan Sızıntıları adıyla yayınlanan eserinde, temel dinî kavramları tasavvufî neşve ile izah eden bir düşünür olarak da dikkat çekiyor. Ayrıca bu esere alınmayan iki önemli risalesi daha var: İrfan Meclisinden Hakikatler ve Ricâlü l-Gayb. Bu iki risale, onun tasavvuf düşüncesini ortaya koymak bakımından önemlidir. Bu iki risalenin de, belki henüz ilim aleminin bilmediği, aile kütüphanesinin bir köşesinde unutulmaya terk edilmiş daha başka risaleleri ve notları da vardır; bütün bunlar bir eserde toplanmalıdır.

Osman Kemâlî, her ne kadar mensur risaleler kaleme almış olsa da, daha çok şiirleriyle anılır. Bu şiirlerinde, bir yandan münâcaat, tevhid, na't, regâibiyye, mü'cizât, mi'râciye, aşk, insan, gül gibi ledünnî konuları ele alırken, öte yandan da Çanakkale ve Kore için yazılan milli-hamâsî duygulara ve nihayet yaş-name türünde otobiyografik bilgilere, Dr. Rıza Abut ve Tayyare kazasında şehit olan Mücellâ Emir gibi kişilere rastlamak mümkündür. Bu bakımdan onun şiirleri, sûfî şairlerin divân-ı ilahiyat geleneğinden biraz ayrılır. Bu da onun çok renkli bir kişiliğe sahip olduğunun işareti olarak okunabilir.

Onun düşünce âlemini burada ayrıntılı bir şekilde ele alma imkânına sahip olamasak da, şiirinde konu edilen temel bir mefhumdan yola çıkarak kısa bir değerlendirme yapmak mümkündür. Bir gazelinde, kasr-ı dil tahtı tâbiri kullanmaktadır. Dil, malum olduğu gibi gönüldür. Gönül, diğer sûfî

şairlerimizde olduğu gibi, Kemâlî'nin temel kavramlarından biridir. Ama burada gönül, Divan geleneğinde de görüldüğü gibi, Tanpınar'ın saray istiaresi olarak nitelendirdiği şekilde, saraytaht ve sultan üçgeniyle tanımlamaktadır. Gönül bir saraydır. Sarayın temel rükünlerinden biri orada bir tahtın olmasıdır. Tamam, gönül sarayımızda bir tahtta vardır. Ama bu tek başına bir anlam ifade etmez. Çünkü saray teşrifati, gücü ve o gücü kullanan sultanıyla bir anlam kazanır. Bunun için o tahtta oturan kim olacaktır? Bu önemlidir. Kemâlî'nin şiirlerinde, hep bu tahtın sahibi konu edilmektedir. Bunun için onun şiirlerinde ele aldığı, tasavvuf düşüncesinin varlığa yüklediği anlam, ahlakî değerler manzûmesi ve bunların kazanılması meselesi ve bilgi edinme yolları, aşk ve tecellî gibi temel konuların hepsi bu meyandadır. Yani onun temel konusu, gönül sarayındaki tahtın sahibini belirlemektir.

Burada belki şunu söyleyeceksiniz; o tahtın sahibini bilmek bu kadar zor mu? Her halde zor olmalı. Kemâlî, bu bilmenin, her şeyden önce bir varlık ve ahlak bilgisi olduğuna işaret ediyor.

*Kasr-ı dil tahtında senden gayrı sultan
istemem*

*Hâk-i pâyinde gubârım can u canan
istemem*

*Varlığım sensin, senindir benliğim,
sensin ne var*

*Çün vücûdudur vücûdum gayr-ı irfân
istemem*

Varlık meselesini işlediği bir şiirinde, "ben neyim, bilmek nedir?" sorularını yöneltiyor. Bu soru, tarih boyunca, varlığın mânâ ve mâhiyetini kavramak isteyen düşünürler tarafından sorula

gelen temel bir sorudur. Kemâlî de bu soruyu soruyor; ancak bu sorunun mahiyetini idrakin zorluğuna da dikkat çekiyor.

*Ben neyim, bilmek nedir tefhime
kudret kalmadı
Oldu dil pâmâl-i aşk teybîne takat
kalmadı*

Soru bununla kalmıyor; fiiller ve hakîkî özne meselesine yöneliyor.

*El, ayak, dil, göz, kulak işler fakat faili
kim
Ya bu ten ne, cân nedir, fikr-i irâdet
kalmadı.*

Bilindiği gibi, bu sorulara felsefenin, kelâmın ve tasavvufun farklı farklı cevapları vardır. Bu farklılıklar büyük oranda metottan kaynaklanmaktadır. Burada bu meseleyi tahlil edecek değiliz. Ancak "kalmadı" redifli bu şiirin, şâirin zihni faaliyetlerini göstermesi bakımından dikkat çektiği gibi, melâmet düşüncesinin varlık anlayışına ilişkin de önemli bir kaynak olduğunu ifade etmek gerekir. Kemâlî, bir sûfî olması hasebiyle, bu sorulara kendi hakikatini idrakle cevap vermeye çalışıyor. Daha doğrusu, kafasını kurcalayan bu zihni faaliyetleri, akıl yoluyla izah etmeye çalıştığını ve ancak başaramadığını söylüyor.

*Gah melek, gâh felek, gâhi tabiat
de dedim
Lâ-uhubbü'l-âfilîn fâniye rağbet
kalmadı*

Ben neyim? Bilmek nedir? Fail nedir? Hakîkî özne kimdir? Sorularının cevabı olarak, melek-felek-tabiat üçgeni içerisinde bir kısım cevaplar aradığını, ancak bunların da birer yaratıl-

mış olmaları sebebiyle sonlu varlıklar olduğunu idrak ettiğini söylüyor. İkinci mısradaki, "Üzerine gece basınca, İbrahim, bir yıldız gördü. 'Budur Rabb'im' dedi. Yıldız batınca: 'Batanları sevmem' dedi. " (En'am 76) ayetinden yapılan lafzî iktibas, şâirin muhakemesini, Hz. İbrahim'den mülhem yaptığına işaret eder. Melâmet, İbrâhîmî metotla varlık bilincine ulaşma yoludur. Diğer bir ifadeyle, melek, felek, tabiat gibi mevcudun sonlu olması fikri, onu gerçek Varlığı tanımaya ve anlamaya itmiştir. Görmüştür ki, gerçek Varlık, kendini bu sonlu varlıklar (mevcudat) içinde gizlemiştir. Bütün bu sorular, perdeyi kaldırıp, gizlenen o hakîkate ulaşma çabasının neticesidir. Mamafih şâir, Hz. İbrahim'in metodunu hatırlayınca, zihnini meşgul eden bu soruların oluşturduğu sıkıntılardan kurtuluyor.

*Gitti darlık, geldi varlık sırr-ı Hak oldu
ayan*

*Benliğim attım anı isbâte hacet
kalmadı*

*Yerde gökde yok deme Allah 'ı, yer gök
yok durur*

*Ya mekân var, ya Huda, ayrı kanâat
kalmadı.*

*Zâhir-i eşyâ bakmâ, zahir u bâtin odur
Evvêl âhir sendedir başka rivayet
kalmadı*

Zaman ve mekân kaydından âzâde olan gerçek Varlığı idrak edince, ben neyim sorusundan kurtulmuş oluyor. Kendi gerçekliğinin farkına varması, yer ve gökteki sonlu varlıkları, zaman ve mekân kavramlarını anlamasına da imkân veriyor. Mamafih gerçek Varlık, "Kün!" emrinin de sahibi olması dolayısıyla, hakîkî öznedir. Dolayısıyla bize düşen, daima fakr, halinde olmaktır.

Sözün başına dönersek, kasr-ı dil tahtındaki sultanı idrakte varlık bilgisinden bir sonraki aşama fakre ulaşmaktır. Fakr ise, ahlâkî konudur. Kemâlî, bu konuyu pek çok şiirinde ele alıyor; ama Enisü 1-fukarâ başlıklı manzumesinde, baştan sona bu meseleyi izah etmektedir. Bilindiği gibi kelime olarak, fakirlik, yoksulluk, ihtiyaçlılık gibi anlamlara gelen fakr, tasavvufî bir kavram olarak, Allah'tan başka hiçbir şeye ihtiyaç duymama bilincidir. Sûfilere, fukara adı verilir. Çünkü onlar, sahip oldukları bir zenginlik var ise, onları ceplerinde taşırlar, gönüllerinde değil. Kemâlî, bu uzun manzumesinde özetle şunu söylemektedir:

*Bir kıla mâlik misin kendi vücûdun sandığın
Cümle a'zâ-yı vücûdun bir emânettir sana*

Görüldüğü gibi, sahip olduklarımıza ilişkin çok esaslı bir soru yöneltiyor: "Bir kıla mâlik misin?" Bu türden sorulara biz, istifhâm-ı icâbî diyoruz, yani cevabı da içinde olan sorular. Sorarken, esasen cevap da veriyor: "Hayır bir kıla bile sahip değilsin!" Şu halde, sahip oldukların, hatta vücûdun bile bir emânettir. Dolayısıyla "devlet-i dünyâ eğer nasibin ise, gelir; gelmedi zehâbına kapılıp da melûl olma!" Şimdi bu düşünce seviyesine ulaşmak, ahlâkî açıdan büyük bir çabayı gerektirir. Bu ise, aşk ile aşılar. Mamafih gönül sarayının tahtında, tekbir sultanın oturabilmesi, gönül mülkünde huzur ve sükûnun olması, yani birliği idrak ancak aşk ile olur.

NETİCE-İ KELAM

Hulasa denilebilir ki, Kemâlî, hem biyografisinde görüldüğü şekliyle, mütemâdiyen arayan ve bedeni özrünü hiç göz önüne getirmeden seyahate çıkan o dinamik haliyle ve Abdulkadir-i Belhî'nin huzurunda Eyüp'te Şeyh Murad Tekkesi'nde huzura eren haliyle ve nihayet verdiği dersleri, yaptığı sohbetleri, yazdığı risaleleri ve şiiriyle hep bunu anlattı: Gönül sarayının tahtında oturmanı bilmek! Bu bilîşe sahip bir büyük ruhu bir tebliğ sınırları dâhilinde bihakkın takdim etmek mümkün mü? Hayır. Ancak burada en azından ona karşı bir ilgi uyandırma imkânına kavuştuğumu ümit ederim.

Sözü Türk irfanının bu mümtaz temsilcisinin vasiyet niteliğindeki bir gazelinden seçtiğim iki beytiyle bitirmek istiyorum.

*Cihânda âkil ol, merd ol, kerîm ol
Ulûl-azm ol, metîn ol, müştekm ol*

*İki âlemde istersen saâdet
Afiv ol halkı incitme rahîm ol*

Şeyh Murat
Tekkesi
Mevlevihanesi,
1977 K.Zaim.
Eyüp Beld.
Arşivinden